

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Карпенко О. Є., Чепіль М. М.

ВСТУП

Війна впливає на суспільство, зумовлюючи значні людські втрати, фізичні та психологічні травми, економічні збитки й соціокультурні трансформації. Під час війни відбувається зміна політичного устрою країни, руйнування інфраструктури та соціальної дезінтеграції. Важливим аспектом є освіта у сфері оборони та безпеки, яка сприяє формуванню громадянської свідомості і готовності захищати свою країну. Війна може призвести до руйнування закладів освіти, втрати педагогічних кадрів та перерви у навчанні, що матиме довгострокові наслідки для інтелектуального і культурного розвитку суспільства.

Освіта, за умови стратегічного підходу, здатна стати важливим фактором успішної та стійкої відбудови країни після війни. Історичний досвід свідчить, що війни часто стають каталізатором переосмислення цінностей та коригування векторів розвитку у напрямку найбільш прогресивних ідей. Сьогодні перед українською освітою стоїть життєво важливе завдання – забезпечити безперервний освітній процес, використовуючи всі доступні інструменти та форми взаємодії для дітей різного віку: від дошкільнят до студентів¹. Проте навіть у складних умовах війни, вища освіта продовжує відігравати цінну роль у збереженні інтелектуального потенціалу нації та підготовці кадрів для відновлення країни після війни.

¹ Kruszewska A., Lavrenova M. The educational opportunities of Ukrainian children at the time of the Russian invasion: perspectives from teachers. *Education*. 2022. Vol. 52 (2). P. 213–226. DOI: 10.1080/03004279.2022.2083211; Галів М., Свйонтик О. Освіта як складова національної безпеки України в умовах сучасної російсько-української війни: правові засади, проблеми, досвід і завдання. *Молодь і ринок*. 2023. № 3. С. 25–31. DOI: 10.24919/2308-4634.2023.277194; Чепіль М. Безпека життєдіяльності вихователів закладів дошкільної освіти: виклики сьогодення. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. Вип. 14 (46). С. 56–62. DOI: 10.24919/2413-2039.13/46.8

Російсько-українська війна стала не тільки трагедією для мільйонів людей², але й серйозним викликом для представників багатьох професій, зокрема для педагогів. Війна змінила умови праці, додала нових стресових факторів та загострила вже наявні проблеми, що призвело до значного поширення професійного вигорання серед педагогічних працівників закладів дошкільної освіти³, професійно-технічної освіти⁴, вчителів⁵, викладачів закладів вищої освіти⁶. Однак проблема професійного вигорання серед педагогів в умовах війни залишається недостатньо вивченою, що ускладнює розробку ефективних стратегій профілактики та подолання цього стану.

Актуальність дослідження професійного вигорання серед педагогів в умовах російсько-української війни зумовлена кількома факторами: масштабність проблеми, недостатня вивченість, потреба в допомозі. Війна торкнулася багатьох педагогів, і професійне вигорання може мати серйозні наслідки як для них самих, так і для якості освіти, яку вони надають. Педагоги, які переживають профе-

² Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. Р. 47–73. DOI: 10.24919/2312-2595.13/55.283164; Плохій С. *Російсько-українська війна: повернення історії*. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2023. 400 с.; Purvis J. Standing with the women, men and children in Ukraine. *Women's History Review*. 2022. Vol. 31:3. Р. 353–355. DOI: 10.1080/09612025.2022.2059048

³ Smidt W., Karpenko O., Czepil M., Embacher E.-M. Predictors of burnout of preschool teachers working in the warzone Ukraine. *Early Childhood Research Quarterly*. 2024. Vol. 68. Р. 169–179. DOI: 10.1016/j.ecresq.2024.05.002

⁴ Лапа О. Запобігання професійному вигоранню педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти у воєнний час. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5. Вип. 2. С. 1–5. DOI: 10.37472/v.naes.2023.5226

⁵ Летюча Л., Скляренко О. Засоби профілактики синдрому професійного (емоційного) вигорання вчителів іноземних мов в умовах війни. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2023. Вип. 4. С. 87–99. DOI: 10.35433/pedagogy.4(115).2023.8

⁶ Пономаренко Т., Лялько С. Психологічні особливості професійного вигорання викладачів ЗВО в умовах воєнного часу. *Перспективи та інновації науки*. 2024. №2. С. 786–799. DOI: 10.52058/2786-4952-2024-2(36)-786-799; Радченко М., Прожого І. Профілактика професійного вигорання викладачів в умовах змішаного навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2024. Вип. 1. С. 162–166. DOI: 10.24144/2524-0609.2024.54.162-166

сійне вигорання, потребують своєчасної та кваліфікованої допомоги, щоб зберегти своє здоров'я та професійну ефективність.

Дослідження, проведене організацією Go Global спільно з дослідницькою компанією Gradus Research, виявило тривожні тенденції щодо професійного вигорання серед українських вчителів⁷. За результатами дослідження, більше половини (54 %) опитаних педагогів відчують особисте професійне вигорання. Крім того, значна більшість (понад 70 %) спостерігає подібні симптоми у своїх колег. Більше половини (54 %) освітян також визнають, що потребують психологічної допомоги. Повномасштабне російське вторгнення значно посилило навантаження на вчителів. 80 % опитаних зазначили, що їхнє навантаження збільшилося через змішане навчання, повітряні тривоги та вимкнення світла. Лише незначна частина (3 %) вчителів повідомили про зменшення навантаження. Отримані результати свідчать про високий рівень професійного вигорання серед українських вчителів, що потребує негайного реагування та впровадження ефективних програм підтримки.

1. Сутність поняття «професійне вигорання»

У дослідженнях науковців професійне вигорання розглядається як багатовимірний синдром, що включає емоційне виснаження, деперсоналізацію (або цинізм) та редукцію особистих досягнень⁸. Емоційне виснаження проявляється у відчутті втоми, емоційного перенапруження і спустошення⁹. Людина почувається виснаженою, нездатною справлятися з робочими вимогами й емоціями інших людей. Деперсоналізація характеризується відчуженням від клієнтів або колег, формальним та байдужим ставленням до них. Людина може стати цинічною, скептично налаштованою, втратити інтерес до спілкування. Редукція особистих досягнень проявляється у відчутті некомпетентності, невпевненості у своїх силах та

⁷ Понад половина опитаних учителів відчуває професійне вигорання: результати дослідження. 27.01.2023. URL: <https://nus.org.ua/2023/01/27/ponad-polovyna-opytanyh-uchyteliv-vidchuvaye-profesijne-vygorannya-rezultaty-doslidzhennya/>

⁸ Maslach C., Goldberg J. Prevention of burnout: new perspectives. *Applied and Preventive Psychology*. 1998. Vol. 7. P. 68–69. DOI: 10.1016/S0962-1849(98)80022-X

⁹ Дудяк В. *Емоційне вигорання*. Київ: Главник, 2017. 128 с.; Думанська Г. Синдром емоційного вигорання у педагогів. *Психолог*. 2020. № 45. С. 3–5.

зниженні професійної мотивації¹⁰. Людина може відчувати, що її робота не має значення, і втратити віру в свої можливості. Дослідники також звертають увагу на те, що професійне вигорання може супроводжуватися різноманітними психосоматичними симптомами, такими як головний біль, безсоння, проблеми з травленням та інші. Важливо зазначити, що професійне вигорання не є окремим захворюванням, а радше станом, який може спричинити різні проблеми зі здоров'ям та професійною діяльністю.

Професійне вигорання – «це складний феномен, який включає комбінації симптомів, стилів життя, мислення та умов праці... вигорання є деструктивним процесом, який виникає як реакція організму на хронічний стрес. Це стан, що характеризується фізичним та емоційним виснаженням, втратою мотивації та відчуттям безпорадності»¹¹.

Педагоги, які працюють в умовах війни, щодня стикаються з травматичними подіями, невизначеністю та страхом. Вони змушені не тільки навчати дітей, але й надавати їм психологічну підтримку, допомагати пережити складні часи. Це вимагає від них значних емоційних ресурсів, які в умовах тривалого стресу можуть швидко вичерпатися.

К. Маслач запропонувала класифікацію, яка включає три основні групи симптомів вигорання: психофізичні, соціально-психологічні та поведінкові¹². Розглянемо кожну з них детальніше.

Психофізичні симптоми відображають вплив вигорання на фізичне здоров'я людини. До них належать: хронічна втома, емоційне та фізичне виснаження, зниження реакції, астенизація, зміни у вазі, порушення сну та проблеми з диханням. Хронічна втома – це відчуття постійної втоми, яке не проходить навіть після відпочинку. Людина може прокидатися вранці вже втомленою, без відчуття

¹⁰ Піговська С. Профілактика синдрому професійного вигорання. *Психолог*. 2021. № 14–15. С. 49–54; Прожога І., Гайтан Ю., Краснюк Н., Никитчук К., Перкова О. Розвиток емпатії як чинник співпереживання у майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 42. С. 191–198. DOI: 10.32843/2663-6085/2021/42.39

¹¹ Панасюк О., Фаловська І. Психосоціальні детермінанти професійного вигорання педагогів: виклики та способи подолання. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 10. С. 981. DOI: 10.52058/2786-4952-2024-10(44)-976-990

¹² Maslach C. Job Burnout: New directions in research and intervention. *Current Directions in Psychological Science*. 2003. Vol. 12. Iss. 5. P. 189–192. DOI: doi/10.1111/1467-8721.01258

відновлення сил. Емоційне та фізичне виснаження – це відчуття спустошеності, як емоційної, так і фізичної. Людина може відчувати себе «розбитою», не здатною до будь-якої діяльності. Зниження реакції – це уповільнення реакції на зміни в навколишньому середовищі. Людина може відчувати себе розгубленою, не здатною швидко приймати рішення. Астенізація – це загальне послаблення організму, яке проявляється у швидкій втомлюваності, втраті здатності до тривалого фізичного або розумового напруження. Можуть виникати безпричинні головні болі. Зміни у вазі – людина може почати втрачати або набирати вагу без видимих причин. Порушення сну – це проблеми зі сном, такі як безсоння або надмірна сонливість вдень. Проблеми з диханням – це ускладнення дихання під час фізичного або емоційного навантаження.

Соціально-психологічні симптоми відображають вплив виховання на емоційний стан людини та її взаємини з іншими. До них належать: пасивність та апатія, роздратованість та ізоляція, почуття провини, образи і підозрілості, тривога та неспокій, невпевненість у собі та негативне ставлення до життя. Пасивність та апатія – це коли людина стає байдужою до всього, втрачає інтерес до життя. Роздратованість та ізоляція – це коли людина стає дратівливою, уникає спілкування з іншими, замикається в собі. Почуття провини, образи та підозрілості – людина може відчувати себе винною без причини, ображатися на інших або підозрювати їх у недобрих намірах. Тривога та неспокій – постійне відчуття тривоги і неспокою, навіть без видимих причин. Невпевненість у собі – втрата впевненості у своїх силах, страх до критики та відповідальності. Негативне ставлення до життя – це коли людина бачить все в негативному світлі, втрачає віру в краще.

Поведінкові симптоми відображають зміни у поведінці людини, які можуть бути помітні для оточуючих. До них відносяться ускладнення у роботі, зміни у робочому графіку, відчуття байдужості, невиконання завдань, критичність та віддалення та зловживання шкідливими речовинами. Ускладнення у роботі – це коли людина відчуває труднощі у виконанні своїх професійних обов'язків. Зміни у робочому графіку – може часто запізнюватися на роботу, брати лікарняні або працювати понаднормово, намагаючись компенсувати свою неефективність. Відчуття байдужості – втрата інтересу до результатів своєї роботи, стає байдужою до своїх обов'язків. Невиконання завдань – це коли людина може

почати уникати виконання важливих завдань, зосереджуючись на дрібницях. Критичність та віддалення – це коли людина стає надмірно критичною до своїх колег, віддаляється від них. Зловживання шкідливими речовинами – це коли людина може почати зловживати алкоголем або іншими шкідливими речовинами, щоб зняти стрес.

Важливо зазначити, що симптоми емоційного вигорання можуть проявлятися по-різному у кожної людини. Деякі люди можуть відчувати лише кілька симптомів, тоді як інші – у повному обсязі.

2. Детермінанти професійного вигорання

Професійне вигорання педагогів є складним явищем, і на його виникнення може впливати комбінація різних факторів. Це характер роботи (висока відповідальність, робота в умовах дефіциту часу, монотонність і одноманітність, робота з важкими людьми), особистісні характеристики, соціальні та фізичні фактори. Розуміння цих факторів є першим кроком до запобігання та подолання цього стану.

Детермінанти професійного вигорання педагогів під час війни є більш складними і багатограними. Війна створює екстремальні умови праці, які значно підвищують рівень стресу та тривожності у педагогів. Постійні повітряні тривоги, обстріли й інші військові дії можуть призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у педагогів, що суттєво впливає на їхній емоційний стан та професійну діяльність. Руйнування інфраструктури, особливо закладів освіти, змушує педагогів працювати в умовах, які не відповідають вимогам, або ж перейти на дистанційну форму навчання, що може призвести до додаткового стресу та втоми. Зміни в освітньому процесі, такі як перехід на дистанційне навчання, зміна освітніх програм, робота в укриттях тощо, можуть викликати у педагогів відчуття некомпетентності та невпевненості у своїх професійних навичках. Це потребує додаткових зусиль та адаптивності, що може викликати втому і роздратування.

Педагоги відчують відповідальність не тільки за навчання дітей, але й за їхню безпеку та психологічний стан. Вони змушені надавати першу психологічну допомогу, підтримувати дітей та батьків у важкі часи, що потребує значних емоційних ресурсів. Освітняни часто відчують недостатню підтримку з боку держави, адміністрації закладів освіти і суспільства. Їм може бракувати

ресурсів для подолання стресу, підвищення кваліфікації та отримання психологічної допомоги.

Війна в Україні поставила викладачів і студентів перед численними випробуваннями, які виходять за рамки безпосередньої небезпеки. Вони відчують невпевненість у своїх життєвих планах, страх за себе та своїх близьких. Освіта та кар'єра відійшли на другий план, поступившись турботі про виживання і майбутнє країни. Викладачі ЗВО зіткнулися зі складним завданням – забезпечити безпеку студентів, колег і співробітників в умовах війни та кризових ситуацій. Важливо надавати соціально-педагогічну та психологічну підтримку студентам, яка має комплексний характер і охоплює різні аспекти їхнього життя¹³. Ефективність цієї підтримки залежить від багатьох факторів, включаючи якість програм та послуг, професіоналізм фахівців, а також активну участь самих студентів в отриманні допомоги.

Зміни в освітньому середовищі є очевидними: трансформація соціальних зв'язків, послаблення зовнішнього контролю, зміни в академічному житті і вимушене переміщення студентів¹⁴. Вони відчують постійний стрес, спілкуючись із родичами та знайомими, які воюють на фронті, а також з тими, хто вже повернувся з війни та переживає складний процес адаптації до цивільного життя. Багато хто з них бореться з психологічними проблемами, труднощами з концентрацією та відчуттям втоми й безпорадності перед обставинами¹⁵.

Війна не тільки змінює освітній процес студентів, але й серйозно впливає на їхнє психоемоційне здоров'я. У таких умовах підтримка та допомога є надзвичайно важливими для того, щоб студенти могли подолати кризу та продовжити навчання. Інтенсивність та тривалість переживання здобувачами освіти важких емоційних станів, таких як стрес, депресія чи агресія, а також

¹³ Карпенко О. Соціально-педагогічна підтримка студентів в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 1 2(30). С. 267–276. DOI: 10.52058/2786-4952-2023-12(30)-267-276

¹⁴ Кобрусєва Є. Проблема адаптації до трансформації навчання студентів в умовах війни. *Габітус*. 2022. № 44. С. 78–83.

¹⁵ Денефіль О., Мусієнко С., Зьомко Ю. Психологічна адаптація студентів старших курсів під час війни. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2022. № 4. С. 100–104. DOI: 10.11603/1811-2471.2022.v.i4.13504; Кічук А. Психологічний супровід зміцнення психоемоційного здоров'я студентів: про один із підходів до набуття ознак конструктивності. *Габітус*. 2023. Вип. 46. С. 85–89.

ймовірність розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) залежить від багатьох факторів¹⁶. Серед них можна виділити безпеку та загрозу, втрату близьких людей або розлуку з ними, пережиті травми і стрес, відчуття нестабільності та перерви у звичному житті, економічні труднощі, територіальне розміщення, соціальну ізоляцію, вплив засобів масової інформації, бачення перспектив на майбутнє, участь у військових діях, а також наявність ресурсів і підтримки.

У сучасному освітньому просторі, особливо в умовах підвищеної невизначеності та стресу, актуальним є питання збереження і зміцнення психологічного здоров'я студентів. На цьому наголошують Н. Ничкало та В. Гордієнко¹⁷, Г. Пивоварова¹⁸, С. Раджабова, Г. Варіна і Г. Дацун¹⁹, М. Слюсаревський та Л. Григоровська²⁰, Ю. Холостенко, Г. Свіденська і Г. Дацун²¹. Це передбачає не лише усунення негативних психоемоційних станів, але й розвиток у студентів комплексу життєво важливих навичок. Йдеться про формування вміння ефективно та конструктивно регулювати власні емоції, що є запорукою психологічної стійкості й успішної адаптації до мінливих обставин. Важливим аспектом є також розвиток критичного мислення, яке допомагає студентам об'єктивно оцінювати інформацію, відокремлювати факти від суджень та

¹⁶ Хараджи М., Труніна Г. Емоційно-психологічний стан студентської молоді під час війни. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 12. С. 799. DOI: 10.52058/2786-4952-2023-12(30)-793-801; Холостенко Ю., Свіденська Г., Дацун Г. Вплив війни в Україні на психологічне здоров'я здобувачів вищої освіти. *Габітус*. 2023. Вип. 45. С. 83.

¹⁷ Ничкало Н., Гордієнко В. Наукова діяльність у добу війни: за камертоном серця і любові до Батьківщини. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (1). С. 1–13. DOI: 10.37472/v.naes.2022.4123

¹⁸ Пивоварова Г. Партнерські відносини в освіті як засіб подолання посттравматичного стресу студентів в умовах військового конфлікту. *Пост-травматичний стресовий розлад: дорослі, діти та родини в ситуації війни: міжнародне науково-практичне видання / за заг. ред. І. Манохи, Г. Собчук*. Варшава; Київ: ПАН; Гнозис, 2018. Т. 3. С. 374–382.

¹⁹ Раджабова С., Варіна Г., Дацун Г. Особливості психо-емоційного здоров'я студентів під час воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2022. № 2 (9). С. 219–229.

²⁰ Слюсаревський М., Григоровська Л. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (1). С. 1–7. DOI: 10.37472/v.naes.2022.4129

²¹ Холостенко Ю., Свіденська Г., Дацун Г. Вплив війни в Україні на психологічне здоров'я здобувачів вищої освіти. *Габітус*. 2023. № 45. С. 80–84.

приймати обґрунтовані рішення. Критичне мислення є необхідним для формування власної незалежної позиції та протистояння маніпуляціям.

Не менш вагомим є здатність логічно й аргументовано обґрунтовувати свою точку зору, що сприяє розвитку комунікативних навичок та вмінню вести конструктивний діалог. Уміння чітко та переконливо висловлювати свої думки є важливим як в академічному середовищі, так і в професійній діяльності. Окрім того, сучасний студент повинен володіти навичками безпечного й ефективного використання інформаційно-комунікативних технологій. Це включає в себе вміння критично оцінювати інформацію, отриману з Інтернету, захищати свої персональні дані та дотримуватися етичних норм поведінки в онлайн-середовищі. Розвиток цих навичок є запорукою успішної соціалізації студентів, їхньої конкурентоспроможності на ринку праці та здатності повноцінно реалізувати свій потенціал у різних життєвих ситуаціях.

Важливим фактором, що впливає на професійне вигорання педагогів під час війни, є соціально-економічні умови, в яких вони опиняються. Втрата роботи, житла або близьких людей може призвести до почуття безвиході та депресії, що також сприяє розвитку професійного вигорання. Це особливо характерно для українських педагогів-біженців, які змушені були покинути свої домівки та шукати притулку в інших країнах. Як зазначає А. Javanbakht, важливі історичні, культурні, політичні, географічні та соціально-економічні фактори відрізняють досвід біженців у різних країнах світу. Біженці також мають унікальний досвід, оскільки вони: є цивільними особами, які не мають ресурсів для самозахисту і піддаються впливу військової та воєнної травми; зазнають величезних особистих, матеріальних, психосоціальних втрат, зокрема, у членів сім'ї та коханих, житла, соціально-економічного становища та спогадів; витримують психосоціальний стрес, економічні труднощі та брак ресурсів під час втечі та протягом багатьох років після переміщення. Ці фактори можуть значно впливати на психоемоційний стан педагогів-біженців, сприяючи розвитку професійного вигорання²². Навіть якщо людина не перебуває безпосередньо в зоні бойових дій, вона може відчувати сильний стрес через

²² Javanbakht A. Addressing war trauma in Ukrainian refugees before it is too late. *European Journal of Psychotraumatology*. 2022. Vol. 13:2. DOI: 10.1080/20008066.2022.2104009

постійне інформування про події, що відбуваються. Новини про втрати, руйнування та страждання можуть викликати почуття страху, тривоги та безпорадності. Особливо важко переживають війну ті, хто має близьких людей, які перебувають в епіцентрі конфлікту. Постійне хвилювання за їх життя та безпеку може призвести до серйозних психологічних проблем, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія та тривожність.

Не менш важливими є **особистісні характеристики** педагогів, такі як їх рівень стресостійкості, емоційна лабільність та схильність до тривожності²³. Педагоги з низькою стресостійкістю і високою емоційною лабільністю є більш вразливими до професійного вигорання під час війни. Прагнення до ідеалу та надмірна вимогливість до себе можуть призвести до постійного відчуття незадоволення і стресу. Невпевненість у собі та своїх силах може призвести до відчуття безпорадності та втрати мотивації. Педагоги, які схильні до переживань та тривоги, більш вразливі до стресу і вигорання. Відсутність навичок релаксації, зокрема, невміння розслаблятися та відпочивати може призвести до накопичення стресу і втоми.

Надмірне навчальне навантаження, недостатня підтримка з боку колег та керівництва, а також обмежені перспективи професійного зростання сприяють накопиченню стресу у педагогічних працівників, що негативно впливає на їхнє психоемоційне та фізичне самопочуття²⁴. За таких обставин особливо важливими є заходи з поліпшення умов праці та запровадження програм психологічної допомоги, спрямованих на зменшення рівня стресу та підвищення мотивації до професійної діяльності.

Незважаючи на те, що зараз ми зосереджені на виживанні, цінності самореалізації та свободи є для нас визначальними. Саме вони надихають нас на боротьбу, адже ми цінуємо їх більше за власне життя. Звичайно, сьогоднішня ситуація залежить від багатьох факторів: від Збройних сил України, від економічної стабільності, від нашої здатності протистояти ворогу, від роботи дипломатів та від підтримки міжнародної спільноти. Але майбутнє

²³ Томчук С., Томчук М. *Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі*. Вінниця: КВНЗ «ВАНО», 2018. 200 с.

²⁴ Панасюк О., Фаловська І. Психосоціальні детермінанти професійного вигорання педагогів: виклики та способи подолання. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 10. С. 983. DOI: 10.52058/2786-4952-2024-10(44)-976-990

нашої держави залежить від освіти.²⁵ Українські педагоги глибоко розуміють свою роль у створенні нового покоління, яке буде здатне розбудувати успішну та незалежну країну.

Серед детермінант професійного вигорання виокремлюємо також соціальні (відсутність підтримки, конфлікти на роботі, несправедливість) та фізичні (хронічне недосипання, неправильне харчування, відсутність фізичної активності) фактори. Недостатня підтримка з боку колег, керівництва або близьких людей може призвести до відчуття самотності й ізоляції. Напружені стосунки з колегами або керівництвом можуть викликати стрес та негативні емоції. Відчуття несправедливого ставлення або дискримінації може призвести до розчарування і втрати мотивації, недостатній сон – до втоми, дратівливості та зниження працездатності, незбалансоване харчування – до зниження енергії та погіршення самопочуття, недостатня фізична активність – до накопичення стресу та погіршення настрою.

Отже, професійне вигорання педагогів під час війни є результатом комплексної взаємодії багатьох факторів, серед яких: екстремальні умови праці, зміни в навчальному процесі, особистісні характеристики педагогів, соціальні та фізичні фактори тощо.

3. Особливості професійного вигорання

Зміни в умовах праці педагогів під час воєнних дій змушує їх адаптуватися до нових реалій, які часто є травматичними та складними. Ці зміни включають перехід на дистанційне або змішане навчання, необхідність працювати в укриттях під час повітряних тривог, а також важкий досвід втрати колег, дітей та молоді.

Організація навчання в умовах воєнного стану в Україні значною мірою спирається на досвід, набутий під час пандемії COVID-19. Дистанційне та змішане навчання стало звичною практикою для педагогів усіх рівнів. Проте запровадження воєнного стану через російську агресію суттєво ускладнило освітній процес і життя в країні, вимагаючи швидкої адаптації та ефективних рішень. Важливо зазначити, що умови воєнного стану, особливо в зоні бойових дій, характеризуються постійними змінами та

²⁵ Lavrysh Yu., Lytovchenko I., Lukianenko V., Golub T. Teaching during the wartime: Experience from Ukraine. *Educational Philosophy and Theory*. 2022. DOI: 10.1080/00131857.2022.2098714

непередбачуваністю. Іноді ситуація може змінюватися спонтанно та швидко, часто в бік руйнування. Тому освітяни повинні бути готові оперативно реагувати на ці зміни й адаптувати свої методи навчання до нових обставин²⁶.

Дистанційне навчання є складним для закладів дошкільної освіти, оскільки діти потребують постійної присутності дорослого. Проте у безпечних місцях дитячі садки можуть працювати офлайн, але наявність укриття є обов'язковою умовою. Для дошкільнят був запущений онлайн-садок НУМО на YouTube, який містить освітні відеозаняття для дітей 3–6 років. Проєкт НУМО допомагає батькам організувати дозвілля дітей та залишатися на зв'язку з освітнім процесом. «Онлайн-садок» складається із сорокахвилинних відео, які щодня з'являються на каналі МОН, де дітей вчать читати, рахувати, малювати та виконувати вправи на координацію.

Перехід на дистанційне навчання у школах та ЗВО став необхідністю для забезпечення безпеки учнів, студентів та педагогів. Проте цей формат навчання має свої виклики: технічні проблеми, відсутність особистого контакту, навчання в умовах стресу²⁷. Нестабільний інтернет, відсутність необхідного обладнання у дітей та педагогів можуть ускладнити освітній процес. Дистанційне навчання зменшує можливість особистого спілкування між вчителем та учнями, викладачем і студентом, що може вплинути на якість навчання й емоційний зв'язок. Як учні, студенти, так і педагоги можуть переживати стрес через війну, що ускладнює концентрацію та навчання²⁸. Незважаючи на ці виклики, педагоги знаходять креативні способи адаптації до дистанційного навчання, використовуючи різні онлайн-платформи та інструменти для підтримки зв'язку з учнями і забезпечення якісного навчання.

²⁶ Kruszezwska A., Lavrenova M. The educational opportunities of Ukrainian children at the time of the Russian invasion: perspectives from teachers. *Education*. 2022. Vol 52. P. 3–13. DOI: 10.1080/03004279.2022.2083211

²⁷ Шаповалов М., Сушко Р. Дистанційне навчання як причина професійного вигорання вчителів фізичної культури. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2023. № 1. С. 189–201. DOI: 10.28925/2664-2069.2023.114

²⁸ Карпенко О., Прокопів Л. Онлайн навчання у закладах вищої освіти в умовах російсько-української війни. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 63. Т. 2. С. 203–208. DOI: 10.24919/2308-4863/63-2-33

Під час повітряних тривог педагоги змушені переривати заняття й ховатися в укриттях разом з учнями, студентами. Це створює додатковий стрес для учасників освітнього процесу. Часті повітряні тривоги можуть призвести до значних перерв у навчанні, що негативно впливає на засвоєння матеріалу. Перебування в укритті під час обстрілів може викликати страх та тривогу як у дітей, так і у педагогів. Навіть після того, як повітряна тривога закінчилася, відчуття небезпеки може залишатися, що ускладнює повернення до традиційного освітнього процесу. Педагоги, працюючи в таких умовах, не тільки забезпечують безпеку дітям, але й підтримують їх психологічно, допомагаючи впоратися зі страхом та тривогою.

Педагоги можуть втрачати своїх колег та учнів, що є важким емоційним досвідом. Педагоги можуть відчувати почуття провини за те, що не змогли захистити своїх учнів або колег. Свідчення смерті або насильства може призвести до серйозної психологічної травми, яка потребує професійної допомоги. Незважаючи на всі ці труднощі, педагоги демонструють неймовірну стійкість та адаптивність. Вони продовжують працювати, навчати та підтримувати своїх учнів, навіть в умовах війни. Важливо, щоб суспільство та держава надавали педагогам необхідну підтримку, включаючи психологічну допомогу, технічне забезпечення, фінансову підтримку. Підтримка педагогів є необхідною для забезпечення якісного навчання та збереження психологічного здоров'я дітей в умовах війни.

Педагоги, виконуючи свою роботу в умовах війни, проявляють героїзм та відданість своїй професії. Вони є справжніми патріотами України, які роблять все можливе для того, щоб діти та батьки пережили цей важкий час і зберегли віру в перемогу. Обмежені ресурси є серйозною проблемою, яка ускладнює роботу педагогів в умовах війни. Брак фінансової підтримки призводить до того, що багато педагогів змушені працювати на кількох роботах, щоб забезпечити свої сім'ї. Це, звичайно, впливає на їхню здатність повноцінно виконувати професійні обов'язки. Недостатнє забезпечення технічними засобами також є значною проблемою. Багато шкіл не мають достатньо комп'ютерів, інтерактивних дошок та іншого обладнання, необхідного для проведення занять. Це особливо важливо в умовах дистанційного навчання, коли доступ до якісного обладнання є важливим для забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей.

Дослідження проблеми професійного вигорання вихователів ЗДО в умовах війни виявило, що стрес і травми від бойових дій є значними факторами ризику²⁹. ПТСР та дисоціативний стресовий розлад підвищують ймовірність вигорання, тоді як психологічна стійкість та соціальна підтримка мають захисний ефект. Стресори війни впливають на вигорання через травматичні симптоми, а робота у прифронтовій зоні також опосередковано впливає на вигорання через стресові фактори.

Дослідження виявило низку негативних факторів, що підвищують ризик професійного вигорання серед вихователів. Фахівці, які переживають сильні травматичні переживання, такі як нічні кошмари або підвищена чутливість, частіше стикаються з вигоранням. Стресові події, як-от звуки вибухів або руйнування інфраструктури, також мають опосередкований вплив на вигорання через розвиток травматичних симптомів. Вихователі, які працюють у прифронтових зонах, наприклад, на Харківщині, відчувають вищий рівень стресу, що сприяє вигоранню.

На противагу факторам, що сприяють емоційному вигоранню, існують і позитивні аспекти, які здатні зменшити його ризик. Важливу роль відіграє психологічна стійкість особистості, тобто здатність людини успішно адаптуватися до складних життєвих ситуацій та стресових обставин. Що вища психологічна стійкість, то менша ймовірність розвитку емоційного вигорання. Не менш значущою є соціальна підтримка. Тісні, дружні стосунки з колегами по роботі, членами сім'ї або просто близькими людьми здатні стати надійною опорою у важкі часи та допомогти зменшити відчуття емоційного виснаження. Працівники з багаторічним стажем можуть бути більш схильними до деяких вторинних симптомів вигорання, наприклад, психосоматичних проявів. Вік, хоча й не є вирішальним фактором у розвитку вигорання, проте зазвичай спостерігається тенденція, що старші вихователі мають більший рівень психологічної стійкості, що допомагає їм краще справлятися зі стресовими ситуаціями.

²⁹ Smidt W., Karpenko O., Czepil M., Embacher E.-M. Predictors of burnout of preschool teachers working in the warzone Ukraine. *Early Childhood Research Quarterly*. 2024. Vol. 68. P. 169–179. DOI: 10.1016/j.ecresq.2024.05.002

4. Способи подолання професійного вигорання

Проблема вигорання та інших симптомів втоми, спричинених стресом і розумовим перенапруженням, набуває все більшої актуальності. Серед способів подолання професійного вигорання педагогічних працівників виокремлюємо такі:

1. Психологічна допомога та підтримка. Педагогам необхідно забезпечити доступ до кваліфікованої психологічної допомоги, індивідуальних та групових консультацій, тренінгів з подолання стресу й емоційного вигорання. Важливо створити умови для обміну досвідом та взаємопідтримки серед педагогів.

2. Організація освітнього процесу. Необхідно оптимізувати освітній процес, зменшити бюрократичне навантаження на педагогів, забезпечити їх необхідними ресурсами та технічним обладнанням для роботи. Важливо також встановити чіткі межі між робочим і особистим часом, щоб запобігти перевтомі.

3. Підвищення кваліфікації та професійний розвиток. Педагогам необхідно надавати можливості для підвищення кваліфікації, навчання новим методам роботи, обміну досвідом з колегами. Це допоможе їм відчувати себе більш компетентними та впевненими у своїх силах.

4. Забезпечення соціальної підтримки. Важливо створити для педагогів сприятливе соціальне середовище, де вони відчуватимуть повагу і підтримку з боку суспільства, батьків та учнів. Необхідно також забезпечити їм гідні умови праці та відпочинку.

5. Турбота про себе. Педагогам важливо навчитися дбати про своє фізичне та психологічне здоров'я, знаходити час для відпочинку, хобі та спілкування з близькими людьми. Важливо також звернутися за допомогою до фахівців у разі потреби.

Окрім професійної допомоги та соціальної підтримки, педагоги можуть використовувати різні стратегії самодопомоги, такі як ведення щоденника, медитація та релаксація, фізична активність, творчість. Запис думок і почуттів може допомогти педагогам усвідомити свої переживання та знайти способи їх подолання. Практика медитації та релаксації може допомогти педагогам зняти стрес та тривогу, а регулярна фізична активність – поліпшити свій настрій та зменшити рівень стресу. Заняття творчістю, такими як малювання, музика або письмо, може допомогти педагогам виразити свої емоції та переживання. Важливо зазначити, що кожен педагог є унікальним, і те, що допомагає одній людині, може не

допомогти іншій. Тому важливо, щоб педагоги шукали ті стратегії, які є найбільш ефективними для них особисто.

Низку практичних заходів для мінімізації довготривалого впливу травматичного досвіду та стресу на психоемоційний стан, соматичне здоров'я та функціональність українських біженців пропонує А. Джаванбахт. Серед них першочергова увага приділяється наданню невідкладної психіатричної допомоги в гострій фазі після прибуття, проведенню освітніх програм з питань ментального здоров'я та ознайомленню з особливостями системи охорони здоров'я в країнах, що приймають³⁰. Незважаючи на складні обставини, педагоги демонструють оптимізм та віру в перемогу, служачи прикладом стійкості та незламності духу для дітей і їхніх батьків.

ВИСНОВКИ

Війна має глибокий вплив на психоемоційний стан педагогів, викликаючи широкий спектр негативних переживань, таких як травматичний досвід, страх і невизначеність. Подолання наслідків війни є складним і довготривалим процесом, який потребує професійної допомоги, соціальної підтримки та використання стратегій самопомоги. Важливо, щоб суспільство усвідомлювало вплив війни на психоемоційний стан педагогів і надавало їм необхідну підтримку. Подолання професійного вигорання педагогів в умовах війни є важливим завданням для збереження якості освіти та забезпечення психологічного благополуччя дітей. Комплексний підхід, який включає психологічну допомогу, оптимізацію освітнього процесу, підвищення кваліфікації і соціальну підтримку, допоможе педагогам впоратися з викликами воєнного часу та продовжувати свою важливу місію. Педагогам, які пережили воєнні дії, може знадобитися допомога психологів, психотерапевтів та інших фахівців. Важливо також, щоб педагоги отримували підтримку від своїх близьких, колег і громади.

Розділ монографії виконано згідно з держбюджетною темою «Російсько-українська війна: історичні витоки, виклики для

³⁰ Javanbakht A. Addressing war trauma in Ukrainian refugees before it is too late. *European Journal of Psychotraumatology*. 2022. Vol. 13:2. DOI: 10.1080/20008066.-2022.2104009

національної безпеки, формування засад політики пам'яті» (номер державної реєстрації 0123U100588).

АНОТАЦІЯ

Проведене дослідження актуалізує проблему професійного вигорання педагогічних працівників під час російсько-української війни. Війна стала важким випробуванням для українського суспільства, зокрема й для освітян, які змушені працювати в умовах постійного стресу, невизначеності та небезпеки. Розкрито сутність поняття «професійне вигорання», розглянуто основні детермінанти цього явища, зокрема ті, що зумовлені воєнними діями. Особливу увагу приділено особливостям професійного вигорання у педагогічних працівників, які працюють в умовах війни. Висвітлено особистісні характеристики педагогів (рівень стресостійкості, емоційна лабільність та схильність до тривожності), соціальні (відсутність підтримки, конфлікти на роботі, несправедливість) і фізичні (хронічне недосипання, неправильне харчування, відсутність фізичної активності) фактори. Проаналізовано психофізичні, соціально-психологічні та поведінкові прояви професійного вигорання у педагогів, а також їхні можливі наслідки для особистості, професійної діяльності та міжособистісних стосунків. Запропоновано способи подолання професійного вигорання у педагогічних працівників (психологічна допомога та підтримка; організація освітнього процесу; підвищення кваліфікації та професійний розвиток; забезпечення соціальної підтримки; турбота про себе); індивідуальні стратегії самодопомоги, можливі напрями підтримки з боку адміністрації закладів освіти, психологічної служби та суспільства загалом. Педагоги, стикаючись із численними труднощами, зберігають оптимізм та віру у перемогу. Їхня сила духу та незламність служать прикладом для дітей і батьків.

ABSTRACT

This study highlights the issue of professional burnout among pedagogues during the Russian-Ukrainian war. The war has become a severe trial for Ukrainian society, particularly for pedagogues who are forced to work under conditions of constant stress, uncertainty, and danger. The essence of the concept of «professional burnout» is revealed, and the main determinants of this phenomenon are examined, including those caused by military actions.

Special attention is paid to the peculiarities of professional burnout among pedagogues working in wartime conditions. The personal characteristics of pedagogues (level of stress resistance, emotional lability, and predisposition to anxiety), social (lack of support, conflicts at work, injustice), and physical (chronic lack of sleep, poor nutrition, lack of physical activity) factors are highlighted. The psychophysical, socio-psychological, and behavioral manifestations of professional burnout of pedagogues are analyzed, as well as their possible consequences for the individual, professional activity, and interpersonal relationships. Ways to overcome professional burnout of pedagogues are proposed (psychological help and support; organization of the educational process; professional development; provision of social support; self-care); individual self-help strategies, possible areas of support from the administration of educational institutions, psychological services, and society as a whole are outlined. Despite facing numerous difficulties, pedagogues remain optimistic and believe in victory. Their fortitude and resilience serve as an example for children and parents.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 47–73. DOI: 10.24919/2312-2595.13/55.283164
2. Галів М., Свйонтик О. Освіта як складова національної безпеки України в умовах сучасної російсько-української війни: правові засади, проблеми, досвід і завдання. *Молодь і ринок*. 2023. № 3. С. 25–31. DOI: 10.24919/2308-4634.2023.277194
3. Денефіль О., Мусієнко С., Зьомко Ю. Психологічна адаптація студентів старших курсів під час війни. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2022. № 4. С. 100–104. DOI: 10.11603/1811-2471.2022.v.i4.13504
4. Дудяк В. *Емоційне вигорання*. Київ: Главник, 2017. 128 с.
5. Думанська Г. Синдром емоційного вигорання у педагогів. *Психолог*. 2020. № 45. С. 3–5.
6. Карпенко О. Соціально-педагогічна підтримка студентів в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 12 (30). С. 267–276. DOI: 10.52058/2786-4952-2023-12(30)-267-276

7. Карпенко О., Прокопів Л. Онлайн навчання у закладах вищої освіти в умовах російсько-української війни. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 63. Т. 2. С. 203–208. DOI: 24919/2308-4863/63-2-33

8. Кічук А. Психологічний супровід зміцнення психоемоційного здоров'я студентів: про один із підходів до набуття ознак конструктивності. *Габітус*. 2023. Вип. 46. С. 85–89.

9. Кобрусева Є. Проблема адаптації до трансформації навчання студентів в умовах війни. *Габітус*. 2022. № 44. С. 78–83.

10. Лапа О. Запобігання професійному вигоранню педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти у воєнний час. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5. Вип. 2. С. 1–5. DOI: 10.37472/v.naes.2023.5226

11. Летюча Л., Склярєнко О. Засоби профілактики синдрому професійного (емоційного) вигорання вчителів іноземних мов в умовах війни. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2023. Вип. 4. С. 87–99. DOI: 10.35433/pedagogy.4(115).2023.8

12. Назаровець Т. Теоретичний аналіз проблеми професійного вигорання особистості. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія*. 2023. № 2. С. 46–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzldub_2023_2_9

13. Ничкало Н., Гордієнко В. Наукова діяльність у добу війни: за камертоном серця і любові до Батьківщини. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (1). С. 1–13. DOI: 10.37472/v.naes.2022.4123

14. Пивоварова Г. Партнерські відносини в освіті як засіб подолання посттравматичного стресу студентів в умовах військового конфлікту. *Пост-травматичний стресовий розлад: дорослі, діти та родини в ситуації війни: міжнародне науково-практичне видання / за заг. ред. І. Манохи, Г. Собчук. Варшава; Київ: ПАН; Гнозис, 2018. Т. 3. С. 374–382.*

15. Панасюк О., Фаловська І. Психосоціальні детермінанти професійного вигорання педагогів: виклики та способи подолання. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 10. С. 976–990. DOI: 10.52058/2786-4952-2024-10(44)-976-990

16. Піговська С. Профілактика синдрому професійного вигорання. *Психолог*. 2021. № 14–15. С. 49–54.

17. Плохій С. *Російсько-українська війна: повернення історії*. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2023. 400 с.

18. Понад половина опитаних учителів відчуває професійне вигорання: результати дослідження. 27.01.2023. URL: <https://nus.org.ua/2023/01/27/ponad-polovyna-opytanyh-uchyteliv-vidchuvaye-profesijne-vygorannya-rezultaty-doslidzhennya/>

19. Пономаренко Т., Лялько С. Психологічні особливості професійного вигорання викладачів ЗВО в умовах воєнного часу. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 2. С. 786–799. DOI: 10.52058/2786-4952-2024-2(36)-786-799

20. Прожога І., Гайтан Ю., Краснюк Н., Никитчук К., Перкова О. Розвиток емпатії як чинник співпереживання у майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 42. С. 191–198. DOI: 10.32843/2663-6085/2021/42.39

21. Раджабова С., Варіна Г., Дацун Г. Особливості психоемоційного здоров'я студентів під час воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2022. № 2 (9). С. 219–229. DOI: 10.32755/sjeducation.2022.02.219

22. Радченко М., Прожога І. Профілактика професійного вигорання викладачів в умовах змішаного навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2024. Вип. 1. С. 162–166. DOI: 10.24144/2524-0609.2024.54.162-166

23. Слюсаревський М., Григоровська Л. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. №4 (1). С. 1–7. DOI: 10.37472/v.naes.2022.4129

24. Томчук С., Томчук М. *Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі*. Вінниця: КВНЗ «ВАНО», 2018. 200 с.

25. Хараджи М., Труніна Г. Емоційно-психологічний стан студентської молоді під час війни. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 12. С. 793–801. DOI: 10.52058/2786-4952-2023-12(30)-793-801

26. Холостенко Ю., Свіденська Г., Дацун Г. Вплив війни в Україні на психологічне здоров'я здобувачів вищої освіти. *Габітус*. 2023. Вип. 45. С. 80–84.

27. Чепіль М. Безпека життєдіяльності вихователів закладів дошкільної освіти: виклики сьогодення. *Людинознавчі студії*.

Серія «Педагогіка». 2022. Вип. 14 (46). С. 56–62. DOI: 10.24919/2413-2039.13/46.8

28. Шаповалов М., Сушко Р. Дистанційне навчання як причина професійного вигорання вчителів фізичної культури. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2023. №1. С. 189–201. DOI: 10.28925/2664-2069.2023.114

29. Javanbakht A. Addressing war trauma in Ukrainian refugees before it is too late. *European Journal of Psychotraumatology*. 2022. Vol. 13:2. DOI: 10.1080/20008066.2022.2104009

30. Kruszewska A., Lavrenova M. The educational opportunities of Ukrainian children at the time of the Russian invasion: perspectives from teachers. *Education*. 2022. P. 3–13. DOI: 10.1080/03004279.2022.2083211

31. Lavrysh Yu., Lytovchenko I., Lukianenko V., Golub T. Teaching during the wartime: Experience from Ukraine. *Educational Philosophy and Theory*. 2022. Vol. 57. DOI: 10.1080/00131857.2022.2098714

32. Maslach C. Job Burnout: New directions in research and intervention. *Current Directions in Psychological Science*. 2003. Vol. 12. Iss. 5. P. 189–192. DOI: 10.1111/1467-8721.01258

33. Maslach C., Goldberg J. Prevention of burnout: new perspectives. *Applied and Preventive Psychology*. 1998. Vol. 7. P. 63–74. DOI: 10.1016/S0962-1849(98)80022-X

34. Purvis J. Standing with the women, men and children in Ukraine. *Women's History Review*. 2022. Vol. 31:3. P. 353–355. DOI: 10.1080/09612025.2022.2059048

35. Smidt W., Karpenko O., Czepil M., Embacher E.-M. Predictors of burnout of preschool teachers working in the warzone Ukraine. *Early Childhood Research Quarterly*. 2024. Vol. 68. P. 169–179. DOI: 10.1016/j.ecresq.2024.05.002

Інформація про авторів:

Карпенко О. Є.,

доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,

Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24,
м. Дрогобич, Україна, 82100 (orestakarpenko@gmail.com)

Чепіль М. М.,
доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної пе-
дагогіки та дошкільної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24,
м. Дрогобич, Україна, 82100 (chepilmaria@gmail.com)

Information about the authors:

Karpenko O. Ye.,
Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of General Peda-
gogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University, Ivan Franko str., 24, Drohobych,
Ukraine, 82100 (orestakarpenko@gmail.com)

Chepil M. M.,
Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of General Peda-
gogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University, Ivan Franko str., 24, Drohobych,
Ukraine, 82100 (chepilmaria@gmail.com)